

KULTURKRÓNIKA

VERES PÉTER: KRÓNIKÁK

PARASZTOK — HATTAL A VILAGNAK. A mi vidékünkön, különösen a jó fekete földeken a kettős vetésforgó van szokásban. Ez azt jelenti, hogy majdnem annyi tengerit vetünk, mint búzát. Mivel pedig a tengerire évente háromszor annyi munka kell, így a tengeri bemunkálása és betakarítása éppolyan izgalmas, hajszás munkával jár, mint a búzáé.

De amugyis a tengeri fontossága nem kisebb, mint a búzáé. A búzából csak kenyér és vetőmag, de a tengeriből szalonna, disznóhús, ruha, adó s néha még téli-tavaszi kenyérpótlék, a jószágnak pedig egészsévi takarmány lesz.

Elgondolhatjuk hát, hogy ha nyáron, amikor őszi sártra, téli fagyra még nem is gondol az ember, az éjszakák rövidek, a nappalok hosszúak, mégis hajtjuk a munkát, mennyivel jobban hajtjuk az őszi tengeritörés idején, amikor az ember már a sártól, víztől, csataktól, járhattalan utaktól és rothadó, penészedő tengeritől retteg.

Ha aztán a tengeritermés olyan jól sikerül, mint az elmúlt nyáron, akkor embertelen éjt-napot egygyétező hájsza kezdődik, hogy mielőbb, amíg jó az idő és az út, betakarodjon a termés. Sőt nemcsak erről az idei termésről van most már szó, hanem a jövő évi búzáról is, amit majd a tengeriföldekbe lehet csak vetni.

Az idő nagyon jó volt most szeptemberben. Mérsékeltlen meleg nappalok mérsékeltlen hűvös és harmatos éjszakák, ilyen kell az éjszakai csutkavágáshoz és a hajnali kévekötéshez. Ráadásul a holdtölte is a kellő időben jött, a legnagyobb munka közepén, tehát világos éjszakák voltak, lehetett dolgozni.

Nos, ezeknek a hajszás, dolgoz heteknek a közepén került a német-cesh kérdés döntés elé. Míg tudtam s már meg is irtam, hogy a parasztságban egy ősi, elemi pacifizmus van, amely azonban nem azonos sem a kényelmes polgárok, sem a humanista intellektuelek, sem a szocialista munkásság tanult pacifizmusával. Ezt azonban a maga valóságában csak most ismertem fel igazán.

A parasztok el vannak merülve a munkában, a természettel való küzdelemben. Ez az ő külön izgalmaik, más izgalomnak, társadalmi izgalomnak nehezen jut bennük hely. Háttal állanak a világ felé, s nem érdekli őket sem a nagyvilág, sem a szomszéd népek, de még a saját hazájuk sorsa sem. Egyetlen dolog érdekli mélyen és igazán őket, a föld, a munka, a termés betakarítása, mert ebben van az élet és a jövő. A holnapi kenyér és a „boldog öregkor“.

Hogy pedig ez nem valami lélek nélküli tompaság, azt a magam esetével látom igazán bizonyítva. Én is hajnalonként keltem, felzavartam a gyerekeket és gyereink! Este megint a sötétben börtorkáltunk haza. Közben a világkatlan forrt, az ujságok üvöltözték a legujabb híreket, a mozgósítási parancsokat, az asszonyok és a szekerező parasztok a földekre is kivitték a hírek foszlányait, az

ember meg-megállott egy pillanatra, belédöbbsent, hogy hátha csakugyan, de aztán megint nekifogott a munkának: lesz, ami lesz, a tengerit csak le kell törni, nem hagyhatjuk itt szerteszét a földet. Este, ha hazamentünk, átfutottam az ujságokat, látom, a helyzet zavaros, nem lehet tudni, mi lesz, talán megint megbolondul a világ, husz évi kinlódás után, husz évi vágyakozás után, amelyben a megzavart paraszti nép a nyugalom, az értelmes élet után vágyakozott, most újra ott leszünk. Elpusztul minden: föld, jószág, család s aztán majd kezdhethetjük előlről, hogy ritmust és értelmet vigyünk a paraszti életbe. De hiába volt ez a töprengés, az ember fáradt, aludni kell, hajnalban pedig észbe se jut a háború, csak gyerünk, mert a tengerit mindenáron le kell törni, amíg meg nem jönnek az őszi esők.

Egyszerűen a paraszti értelem nem akarta bevenni, hogy háború lehetne megint. Csak majd amikor embereket és lovakat vittek el, vette tudomásul, hogy a munka és a természet világán túl, egy másik világ is van, amely úgy látszik, már fontosabb, mint emez. De azért a pánikhoz még nem érkezett el. Még nem indult meg a felelőtlen pénzköltés, földnek, javaknak az az elkeseredett pazarlása, ami a paraszti tömegeket, mint valami apokaliptikus hangulat el szokta ragadni az u. n. „nagy idők“-ben.

PÁNIK. Ritkán járok Pesten. Nemrégiben a dolgaim nagyon összesűrűsödtek s mert amugyis nagyon vágyakoztam már „az emberek közé“, hát felutaztam. Nem tudom, városi emberek ismerik-e azt a fajta szomjuságot, amit talán ezzel fejezhetnék ki: „okos emberekkel szót váltani“. Igaz, az a romantikus izgalom, amellyel régebben a híres-neves emberekkel, a „nagy“ írókkal való találkozásra készültem, most már nem ragad el. Most már nincsenek illuzióim. Most már tudom, hogy a műveltség és a hírnév alig valami, az ember a „minden“. Most már úgy nézem a művelt embereket is, mint a falusi parasztokat: vegyes az ember ott is, itt is; rossz-jó, okos-bolond, hol külön-külön, hol egyazon emberben. Most már tudom, hogy aki nem vár sokat, az nem csalódik nagyot és mégis — egy kicsit csalódottan jöttem haza.

Mi okozta?

A pánik.

Nem csupán a háborús hangulat átmeneti zavarairól beszélek. Nem is az ucca embereinek szeles felületességéről. Ezekről már rég megállapítottam magamban, hogy menthetetlenek: szép szó, okos beszéd nem fog rajtuk, hiszen beteg emocionalisták, a gondolat nem a fejükbe, hanem a hasukba megy. Ellenben az értelem embereiben, az intellektuelekben, írókban, efélékben még egy kicsit biztam. Olyan okosak némelyek, olyan szépen és józanul, olyan logikusan és meggyőzően irnak, lehetetlen, hogy ez csupán a mesterségük volna, lehetetlen, hogy közönséges íródéakok volnának, akiknek az a kötelességük, hogy a világ számára okosan és józanul irjanak.

Nem is az kedvetlenített el most sem, hogy sokan belekerültek

közülük a tömeghisztéria sodrába, hogy négyszögletes kis cédu-lácskák kijelentő, fenyegető, számonkérő vagy tettehívó monda-tainak a szuggeszciója alá kerültek, hanem az, hogy félelmükben és reményeikben, érzelmeikben és okoskodásaikban nincs rendszer, nincs értékelő módszer. Nincs sorrendjük: értelmi pánikban élnek.

Mert rendben van: „háború lesz“, vagy „diktatura lesz“, „a de-mokrácia napja leáldozott“, „a sötétség korszaka kezdődik“, de ha már ugysem tudjuk elhárítani, akkor miért nem bírjuk összeszori-tott fogakkal elviselni?

Ez a kor, bizony, felőröli az embereket s most látom csak, hogy milyen keveset ér a műveltség, sőt az okosság is az egészség nél-kül.

Nem érzéketlen bivalyegészségre gondolok, ilyen nyárs-polgárok tizezrével alszanak most is a jó puha paplanok alatt, ha-nem egyensúlyozó képességre, arány és távlat-érzetre. A normális parasztember jut eszembe, aki néha-néha, ritka alkalmakkor, laka-kodalmi vagy korcsmai boros hajnalokon elmeséli, hogy mi minde-nen ment keresztül, hányszor volt beteg a felesége, hány gyereket temtetett el, hány lova, tehene, disznója döglött meg, hányszor semmisítette meg jégverés, tűz, áradás vagy aszály a természet élete folyamán. De csak ilyenkor beszél róla — ha egyáltalán beszél — s ilyenkor is csak emlékezésből, egyébkor hallgat. Eltemeti a bajo-kat emlékezete mélyére, mert másképp nem tudna élni, nem tudna a mindennap brói között helytállni.

Mi okozza hát, hogy a művelt, okos, sőt tudós intellektuelekben nincs ilyen egyensúlyérzék. Mi okozza, hogy 10-20 intellektuel, aki egyformán érez, egyformán gondolkozik, nemhogy együttesen cse-lekedni, de még együttesen szenvedni sem tud?

Régebben, felületesen azt hittem, hogy a „nagy betűk kultu-rája“, az idegekre pályázó, ordító, városi plakátkultura, a bulvár szellem mérgezi meg őket. Ma már látom, hogy ez nem elég ma-gyarázat. Mert miért nem mérgez meg mindenkit? Miért marad egy néhány intellektuel és néhány ezer nehézéletű munkás egész-séges és józan?

És régebben azt hittem, hogy ez nem a magyarok betegsége. Öncsalás volt. Ma már látom, hogy a magyarok, sőt a parasztból lett intellektuelek közt is terjed ez a betegség. Csak a stílus más, a lényeg ugyanaz. Már pedig legyen az ember pesszimista, legyen cinikus, csak kelekótya, hangulatember ne legyen.

És itt eszembe jut Alexej Tolsztoj „Kálvária“-jának pár beve-zető oldala az 1910-es évek orosz értelmiségéről. Micsoda értel-mi és érzelmi pánik, micsoda kelekótya emberek: futuristák, anar-chisták, nihilisták, pánszekszualisták és mindenféle-isták voltak ott. De azok még legalább valamilyen -isták akartak lenni, a mie-ink ennél is rosszabbak: semmi-isták. Még csak nem is karreris-ták, mert ahhoz is egyéniség kell, pofoz kell, szemtelenség, sőt a rosszhoz való bátorság is kell.

Hiába ezeknek a józan szó, hiába a logikus beszéd, az is kinn kopog, a koponyák külső felületén, vagy csak a vérbe megy, a szí-

vet dobogtatja, emócióvá válik, de az agyokban kavargó eszmétörmelékek, „saját szempontok“ és fixa ideák közé nem hatol be. Itt már csak az ér célt, aki az idegeknek beszél és azoknak is csak ökölrel. Ha közéjük csap, meglapulnak, és megnyugodva hajolnak a járomba, irnak és hirdetnek azt, amit parancsolnak. Nincs világnézetük, oldottlelkű hisztériások.

Az igazságtal csak, hogy a sok veszteség, a sok elvesztett reménység és elhullott bajtárs után még mindig akad itt-ott egy-egy egészséges ember, aki valóban összeszorított fogakkal keresi a rést, ahol bedughatna a lábát és nyitvatarthatná az ajtót a józan ész és a cselekvő értelem számára.

NEM ÉS TARSADALOM. A nő és férfi egyenjogúság ill. egyértékűség ténye már nem kérdéses, a mai regressziós közéleti áramlatok azonban — sajnos — mégis időszórúvé teszik a nőkérdés érintését. Általánosan ismert, hogy a nőt nem lélektani vagy élettani adottsága, hanem különleges társadalmi helyzete szorította egyéni szabadságát bémító keretek közé. Ez a társadalmi gátoltság a nő lelki és fizikai életében nemhez kötöttek tetsző módosulásokat váltott ki, jöllehet a világháborúban lekötött férfi munkaerő pótlásának szükségége bebizonyította a nő alkalmasságát „a nem nőies“ foglalkozásokra is. (Tudjuk az örökléstan kutatások eredményeiből, hogy a nemet átöröklítő kromoszomákhoz nincsenek egyszerűs mind oly tulajdonságok is rögzítve, melyek a két nemet egyéb létfenntartási és élettani működésükben elhatárolnák, az állatoknál némely esetben a szörzet, tollazat s más alaki sajátások avagy az embernél bizonyos betegségek nemhez kötött volta nem változtat a szabály általánosságán.) Joggal tekinthetők tehát bizonyos „nőies“ vonások a társadalmi környezet visszahatásainak: gyengébb testalkat, gyengébb valóságérzék és logika, viszont az intuició meglátás nagyobb készsége. Kisebb jellemző nagyobb fokú érzékenység és érzelmesség s nagyobb fokú beállítottság hazudozásra, színlelésre, mind a létfenntartási parancsból alakult „nőies“ vonások. A társadalmi

helyzet termelte ki a hisztéria ismert típusát is s hogy ez sem nemhez kötött betegség, azt ugyancsak a világháború igazolta. Ez a tény egészen mélyreható következtetésekre ad alkalmat: mily pokoli rejtett lelki konfliktusok keresztelhetbék a nő fejlődésének utját, ha a férfiakban ugyanazt a foku neurozist csak a világháború borzalmai válthatták ki. Hisz a hisztériás sírógörcs s egyéb ideges tünet nemcsak a semmittevő „előkeő társaságbeli“ nőkre jellemző, sokkal gyakoribb, szinte mindennapos a mélyrétegek asszonyainál. (Erről közvetlenül az élet s nem statisztikai adatok győztek meg.) T. i. a szegényebb néposztály asszonyainál igen ritkán kerül sor szakszerű kezelésre, sokszor még nevet sem tudnak adni panaszainak elesettségük következtében. A pszichológusok különben statisztikai adataik nyomán gyakran vonnak le téves következtetéseket, arról nem nem is beszélve, hogy a mélyrétegbeli neurozistuk orvoslását gyakran keresik valamilyen fajta narkozisban, mint alkoholizmus, nagyfoku vallásosság, ami különösen nők menedéke, vagy a kényszerűségből tulhajtott munka, mely sokszor beteges munkalázzá fajul stb. Hogy az ilyen neurotikus nők azután miként élnek ki beteges hajlamaikat s hatalmi törekvésüket a családi életben s főleg hogyan végzik a gyermeknevelés munkáját arra csak egy példát hozok fel. Közvetlen szomszédágunkban élt egy idősebb gyermeke-

len házaspár, ahol az „urnőnek“ legfőbb szórakozása az volt, ha házvezetőnője 6 éves kislányát kimoztatva verte a kislány anyjával egyetemben (ki alkoholista is volt). Az esetet fel sem hoznám, ha nem ütköznek lépten-nyomon a „pótolhatatlan anyai nevelés“ kiábrándító s megdöbbentő elfajulásai. — A **Korunk** múlt évi júniusi számában **Heves Renée** a nőkérdés újabb alakulását ismertetve **Komma** holland társadalomügyi miniszter szavait idézi: „A család szentségét védelmezem, amikor törvény útján akarom megtiltani, hogy a férjes nő valamilyen kenyérkereseti foglalkozást üzzön“. — Elég rövidlátó megjegyzés, — hiszen a férjes nőnek egyénisége is van s érdekklődése; tehetsége esetleg egészen más munkakör felé vonzza, amit ha a társadalom elfojt, közvéltve csak a társadalom érzi kárát, mivel elfojtott, alattomos utakon épp a család szentségén fog csorbát ejteni a női szenvedély korlátozása. Ez a helyzet a technikai fejlődés primitív korszakában a szükségsezerü munkamegosztásból fejlődött ki, korántsem a férfi önzés és erőszak a felelős itt. A férfi büntudat időnként tulzott óvatossággal nyilvánul meg a női jogokat nem érintő kérdésekben és dolgokban; pl. a katódot felsegitik, az ajtón előre tessékelik, dicsőítő verseket írnak a nőről stb. — Az öntudatos nő mindenestre tisztábban látja helyzetét, semhogy ily jelentéktelenségekkel el lehetne vakítani. Hogy újból **Heves Renée**t idézzük: „Az áramlat, mely károsnak itéli a női kenyérkereső munkát Németországból indult ki újabbban“. Érthető, — a férfi és nő előbb érintett sajátóságos életkörülményei révén kifejlődött különbözőségéből a regresszió fegyvert kívácsol a nő társadalmi lekötésének igazolására. A nemzeti terjeszkedés érdekében a nőt kizárólag a termékeny anya szerepe szervezi be, bár nem ez az egyetlen ok, mely a regressziót a nőkérdéssel szemben a maga sajátos állásfoglalására kész-

teti. A termelőeszközök s a technika mai fejlettsége mellett a munkás és középosztálybeli polgárosszony családai tűzhely szerepét bizony jobban ellátnák a modern gépekkel és eszközökkel berendezett mosodák és főzdék, a gyermeknevelés munkáját meg az intézetek képzett pedagógusai. Ez esetben természetesen a sok szabaddá lett női munkaerő elhelyezéséről kellene gondoskodni, ami pedig a mi összefüggéseink között iluzórikus. Ezért hivatkoznak azután annyit a „női kötelességekre és hajlamokra“. (**Domokos Aranka**)

A HAZASSÁGOK TARTÓSSÁGÁNAK TÉNYEZŐIRE utal az a legújabbban megjelent csehszlovákiai statisztika, mely a múlt év folyamán felbontott házasságok adalékait rendszerezi. Mint kiderül, mindenekelőtt fontos a házasság tartama. Az első válság a házasság első éve után lép föl s tart szinte változatlan erősséggel egész a hetedik esztendeig. A házastársi együttélés ujdonsági jellege gyöngül, a házasságok megismerik egymást, a kölcsönös hibák kiderülnek, mire a házasságok józanabbak és kritikusabbak lesznek. A házasság további folyamán aztán beleélik magukat egymás szokásaiba s a hetedik év után a válások szabályszerűen ritkulnak.

Hogy a gyermek mily mértékben összetartó eleme a házasságnak kiderül abból, hogy a felbontott házasságok abszolút többsége gyermektelen. A Csehszlovákiában 1937 folyamán felbontott 13.600 házasságból 6.700 volt gyermektelen, 4.300 egy, 1.700 két, 500 házasság pedig háromgyermekes.

Hány évesek az elvált házasságok? A férjek többnyire 30-35, a nők 25-29 évesek. Akadnak azonban 70, sőt még ennél is idősebb férfiak és nők, akik elváltak, bár ez utóbbiak már kivételt jelentenek.

Igen érdekes a házastársak életkor viszonyulása. Különbözik is ezt a viszonyt tekintik legfontosabbnak a házasságok tartósságának megítélés-

sénél. A szóbanforgó statisztikában szereplő férfiak többsége egykoru, vagy legfeljebb egy évvel idősebb feleségénél. Két vagy három évvel idősebb férj szerepelt 489, illetve 488 esetben. Ebből a számból azonban alig lehet szilárdabb következtetést vonni. Míndenestire 305 esetben olyan házastársak váltak el, akik közül a férj 11-15, 151 esetben pedig a férfi még idősebb volt. A statisztika feltüntet 144 olyan esetet, ahol a nő három, 118-at ahol a nő négy, 81 olyan esetet, ahol öt és 179 olyan házasságot, ahol a nő 6-10 évvel volt a férfinél idősebb. Viszont még 48 olyan házasság is akadt, ahol a nő 11-15, sőt 13 házasságban 16 évvel haladta meg férfi életkorát.

Igen jellemző még az elvált felek házasságuk előtti családi állapota. A válások abszolút többségében a partnerek megelőzően hajadonok, illetve legényemberek voltak s csak 257 esetben volt mind a két fél megelőzőleg özvegy. Még kevesebb azoknak a száma, akik válás után kerültek össze.

Sajnálatos, hogy az ismertetett statisztika nem tér ki kutatásában mélyebben járó mozzanatokra. A felsorolt és szembetűnő tartóssági tényezőkön kívül ugyanis az élet még számos olyan, főként gazdasági és szociális körülménnyel szolgál, amelyek elhatárolóan befolyásolják a házasságok tartósságát. (Szacsavay Gusztáv)

A Z ANGOL NAPISAJTÓ. 1937-ben Angliában 1577 napilap és 3119 folyóirat és magazin jelent meg. A legutolsó statisztika szerint minden száz angol családra naponként 94 napilap és 57 estilap esik, hetenként pedig 130 vasárnapi ujság. Míndezen a lapok függetlenek a kormánytól, bárki legyen a tulajdonosuk. Az angol sajtó ugyanugy, mint az amerikai, franciaországi és az északi kis demokratikus államok sajtója a liberalizmus értelmében „szabadsajtó”; bármilyen hírt továbbít és bármilyen véleményt ki-

fejezésre juttat.

Az angol sajtó 1937 folyamán az angol iparban a 12. helyet foglalta el; megelőzte úgy a hajóépítő, mint a vas és acélipart s azóta még gyorsabb tempóban fejlődött. Netto bevételé 1935 folyamán 37.5 millió font; 6.2 millió fonttal több, mint 1930-ban. 1930-tól 1936-ig az angol napilapok átlag példányszáma 1.44 millióról 19.05 millió példányra emelkedett, a 12 vasárnapi lapé pedig 0.48 millióról 14.44 millióra.

Az angol sajtó 80.000 személyt foglalkoztat, közöttük rendkívül sok specialistát. Az alkalmazottak átlagfizetése meglehetősen magas — 478 font évente —. Természetesen az adminisztráló személyzet száma jóval túlhaladja azokét, akik magukat a lapokat csinálják.

Az angol sajtó kétségtelenül tényleges hatalom a közvélemény alakításában. Visszatükrözi az angol társadalom valamennyi politikai és társadalmi rétegének véleményét. Az angol sajtó bizonyos fokig még mindig az éber lelkiismeret szerepét tölti be az angol közéletben. Különösen áll ez a pénzügyek, közigazgatás, a külpolitika és a törvényhozás kérdéseiben. Meglepően mentes ez a sajtó a korrupciótól, mondhatni sokkal nagyobb mértékben, mint bármely más állam sajtója. S ha a nagy napilapok többsége a meglévő összefüggések érdekét szolgálja is és magatartásában konzervatív, úgy ez mégsem jelenti azt, hogy túlságosan erős volna függése az ugynevezett pártboncoktól. Ellenkezőleg igen gyakran megtörténik, hogy pl. a konzervatív kormányt a legélesebb kritika a konzervatív lapok oldaláról éri.

Az angol sajtót a kontinens számára a széles olvasórétegek előtt még mindig a jó öreg Times reprezentálja. A Times az angol ujságvilágban kétségkívül különleges helyet foglal el. A kontinensen a legtöbben még mindig a kormány szócsövének tekintik. A valóságban

nem ez a helyzet. Ami a Times finanszírozását és szerkesztői vezetését illeti, a Times ugyanolyan független lap, mint a többi angol napilap. Ez a lényegében konzervatív napilap azonban, csekély és jól megfontolt kivételektől eltekintve, hagyományosan a mindenkori kormány külpolitikáját támogatja, továbbá határozottan antiszocialista, mivel sokkal nagyobb mértékben szolgálja és reprezentálja az angol tőkés érdekeket, mint bármelyik más angol napilap. Távtáiban ennek ellenére demokratikus, magatartásában mérsékelt s még polemikus törekvéseiben is megmarad az ésszerűség határain belül.

Az angol sajtó függetlensége az utóbbi időben, mióta a kormány fokozott mértékben használja ki a rádiót és a filmet a politikai befolyás céljaira, valójában emelkedett. Általában az angol közönség ösztönösen irtózik minden hivatalos befolyásolástól. Mindez természetesen korántsem jelenti azt, hogy a nagy angol lapvállalatok és lapkioszternek nem a maguk jól felfogott belső üzleti érdekei szerint dolgoznak meg olvasóikat az általuk kívánt irányban. Igenis befolyásolják, ez a befolyásolás azonban még igen-igen messze van a német „gleichschaltung“ minden véleményt és szabad szót kizáró befolyásolásától. (Márk Viktor)

A CSEH RURALIZMUS. A cseh-szlovákiai változások nyoma már a cseh irodalmi életben is megállapítható. Megállapítható például egy olyan irodalmi csoportnak jelentkezése, sőt előretörése, amely eddig többé-kevésbé a háttérben állt. Ez a csoport, a ruralisták csoportja tudatosan a falvak felé fordul, elmentétben a cseh irodalom eddig túlnyomóan városi, illetve nagyvárosi jellegével. Ezért azonban korántsem jelent friss és egyedülálló, eddig nem létezett irányulást a cseh irodalomban. Mindenesetre mai jelentkezése összefüggésben áll azokkal a jelzsa-

vakkal, amelyeket a legutóbbi változások időszertüsitettek. A mozgalom maga teoretikus és személyi gyökerekből táplálkozik. Ez a két körülmény kezeskedik sikere felől is. Ellenére a közéletet betöltő rokon jelzavaknak a ruralizmus mozgalma egyelőre nem tendenciózus mozgalom s eszmeisége és közvetlensége is csak annyiban van, amennyi ezekből művészi téren nyilvánvaló szokott lenni. A mozgalom jellemzésére felhozhatjuk, hogy jöllehet az egyszerű ember ábrázolására törekedik, mégsem primitívizmust jelent s bár a falu az ideálja, mégsem tölti el gyűlöletet a várossal szemben. A faluban, illetve a földben csupán a megszilárdulását keresi s az inspiráció forrásait. A mozgalom képviselői és vezető személyiségei Cseh- és Morvaországban nőttek föl s egyformán tevékenyek úgy elméleti-kritikai, mint költői téren. A mozgalom programját és törekvéseit Josef Knap, Anton Matula, Jan W. Sedláč, Frantisek Krelina és Raimond Habrina dolgozták ki. Kollektive a ruralisták a Jan Csarek-féle almanachban (Tvári k vesnici) léptek föl. A mozgalomnak természetesen van némi ellenzékiisége azzal a kozmopolitizmussal szemben, amit az eddig uralkodó cseh irodalom szemére vetnek. Sőt a mozgalom a cseh irodalom eddigi reprezentánsait önrevízióra kívánja készíteni, hogy a cseh irodalom „a nemzet újjáalakuló aktivitásának legyen szükségszerű ki-fejezése“. Amint Josef Knap mondja egy nyilatkozatában: „országunk uj nyers atmoszférájában bizonyára nehez olyan olvasóra akadni, akit érdekel a szürrealista költészet dekadens formajátéka vagy pedig azok a regények, amelyek szociális szentimentalizmusukban a szükséglet, a bomlást és a munkanélküliséget glorifikáltak, (? Szerk.) s a munkát örömtelen és sivár tehernek tüntették föl“. „Tudatosabban és mélyebben kell állást foglalnia a jövő cseh irodalmának — folytatja Knap — a faluval, a parasztsággal, általában a

cseh valósággal szemben“.

Jellemzésül ide tartozik még, hogy a ruralisták szoros kapcsolatot tartanak fenn a cseh katolikus költők csoportjával. Érthető is, a cseh katolikus literátorok misztikus provincializmusa egyenes átmenet a ruralistákhoz, nem is átlítve, hogy mielőtt a ruralisták kiadták jelszavukat, a cseh katolikus írók már rég a paraszti föld s a paraszt Istenhez, természethez, rögöz, családhoz, munkához való örök kapcsolatának motívumait kultiválták műveikben.

Az új mozgalom kétségkívül kitágítja a cseh próza látókörét s időszzerű anyaggaal látja el, különösen, ha nem mossa el a parasztság életének szoros összefüggését az iparral. Ennek a kapcsolatnak megemlítése annál inkább fontos, mert Cseh-szlovákiában a mezőgazdálkodás most lép át fokozódó gépesedése korszakába. (Ács László)

EGY BUKARESTI SZINHÁZI ESEMÉNY. Néhány napja a bukaresti Teatrul Liber kicsi színpadán a ma emberének megrázó drámáját, Karl Osapek Anya c. darabját játsszák. Egy anya tragédiája? Nem. Az emberiség tragédiája, mely megtagadja lényé természetes biológiai törvényeit, jövőjét, életét s az élethez való jogát s alárendeli azt a halottak hívásának, magának a halálnak, melynek megadja magát.

Az anya özvegye, nem, felesége egy háborúban elesett embernek és anyja öt gyerekeknek, kik közül kettő verekedő iker, egy álmodozó kamasz és kettő halott. A halottak szüntelenül az élők előtt mennek, láthatatlanul hatalmukban tartják őket s harcra hívják, a halálba. Az anya — minden, ami természetes, életszerű és egyszersmind erkölcsös az emberben — tiltakozik s ellenállása legyőzhetetlennek látszik, mert morálisan indokolt s a szerző is, a közönség is magáévá teszi. Harcbaszáll a hadakozókkal,

akiket elbűvölt a holtak hangja s egy környezet, egy társadalom varázslata s szándékosan keresik vesztüket a halálban. Az anya folytatja ellenállását még akkor is, mikor a holtak — a családon belüliek és kívüliek — megszerzik a többséget s hatalomra jutnak.

Az összeütközés valahogy elvontnak, elméletinek és fantasztikusnak tűnik: az élet harca a halállal. Sőt maga a darab drámai felfogása, jelenetézése is különös, gyászos allegorizmusában: élő jellemek hijján, valódi mese nélkül s a halottaknak a színen való megjelenésével. Ilyenformán semmi nem következik a szereplők természetéből, akik itt minden lélektani indokolást nélkülöznek, hanem a dolgok természetéből s egyes jelentősebb, eszméket megtestesítő személyeknek a darabon kívülről meghatározott állásfoglalásából. És mégis mi lehetne valóbb, mint ez a dráma, ezek az élő halottak, ez a harc? Ki nem érzi erejüket — ha akarják a rájuk való kegyeletos megemlékezésben — azok fölött, akik életben vannak? Van-e természetesebb valami, mint ha halottaikkal közösséget vállalunk? Szolidaritást, mely néha az azonosulásig vezethet?

A közönség és a szerző szerencséjére a rendező s a színészek is csaknem kivétel nélkül megértették ennek a „fantasztikus“ drámának mély realizmusát. Az előadás nélkülözi az elrémítés közönségességét, de ugyanakkor soha sem neveléses, még a halottak élökként való megjelenítésével sem, aminek veszélye pedig igen nagy. Sajnos az előadás patetikus hangja nem csökkent megfelelően a darab vége felé s így a megadás jelenete készületlenül éri a nézőt. Ami a darab befejezését illeti egyébként, a hiba kisebb része az előadóké s a vád ezért kevésbé érheti őket, mint a szerzőt.

A haza védelme külső ellenség ellen parancsoló szükségszerűség. Védekezni háború az utolsó emberig — végzet. Ime a darab értelme.

Helyes és logikus eredmény s éppen a napjainkban történő dolgok rendje igazolja. De csak ennyi? Rendben van, ez a mi sorsunk, ez a jelen — de azután? A háború és háborúk után? Utánunk? Halál és újra halál? Semmi más? Ha így van, akkor az anya és minden hadakozása, a béke minden védelme hiábavaló. Akkor — keserű érzet, mely a csodálathoz kapcsolódik — miért ez a pompa, miért és mire ez a csodálatos darab? Egyetlen szóra vártunk, egyetlen hangra, a remény egyetlen felvillanására az anya számára — a jövőt illetőleg. Az anya harcának igazolását vártuk, valamely jövőbeli cöl szem-pontjából, mely más, mint a pillanatot sorsszerűségétől meghatározott. Az anya igazolását, az emberi tiltakozást, a békéért való harc igazságát, melynek végül is általunk vagy utánunk, ebben a társadalomban, vagy egy új világban győzedelmeskednie kell... (Theo Zare)

MAGYAR MUNKAKÖZÖSSÉG.
Ezen a címen alakult át a tavalyi Független Színpad, Hont Ferenc vállalkozása szélesebb alapú tevékenységgé, ahol a színpad fenntartása mellett zenei és kulturális előadásokat tart. A Független Színpad volt és ma is Magyarország egyetlen vállalkozása, amely ápolja és ha lehet kiszélesíti a demokratikus hagyományokat. Tejesen altruista alapon, tagjainak a Független Színpad és a munkaközösségbe való beszervezése által olyan törzsközöniséget teremtett, melynek segítségével elgondolásait még a mai súlyos időkben is megvalósítja. Szerzőit úgy válogatja össze, hogy a klasszikus magyar irodalom legjobbjaihoz folyamodik, akiknek elfelejtett, vagy csak alig ismert teljesítményeit viszi színpadra. Már tavaly feltűnt azzal, hogy Csokonai Vitéz Mihálynak kávé Mela Tempéfi, vagy az is boldog, aki poétává lesz Magyarországon című darabját. Ez a darab 150 éves múltja és magyar színpadon

alig játszott ismeretlensége ellenére, hatalmas visszhangra talált.

Zsufolt házak tapsoltak estéről estére, de nemcsak tapsoltak, hanem kiáltoztak és doboltak is, időnként felálltak és úgy biztatták a játszó színt, ismétlésekre. A hallgatók közül azok, akik meg tudták állni, hogy ne tomboljanak, úgy érezték, hogy a magyar színészet hőskora támadt fel ismét, amikor a játszó szín a nemzeti ébresztést vállalta a német invázióval szemben. Csokonai egyébként is értett egy és más poétikához s még azzal sem lehet vádolni, hogy idegen származék. Mai színházaink műsora nagyobb részt szórakoztató tartalmu, magáért a szórakozáséért. Ha valaha, ez ma kimondott célja is lett. Elfelejtetni és kikapcsolni mindenkit a ma és minden óra bajai-ból.

Azt következtethetnénk, hogy a komoly, megrázó s az érzelmeket csaknem politikai módon felkorbácsoló daraboknak nem lehet sikerük. Csodálatos, de fordítva igaz. Az emberekben, hallgatókban, nézőkben megvan az ellenállás, a szabadság megőrzésének, az emberi méltóság, a haladás iránti szeretetnek a vágya s legalább kedvenc színpadáig merészkedik el, hogy fülének rég hallott tetszetős szavakat ismételhessen. Legalább a szavak, amíg a tények végzetes brutalitása tényleges ellenállásra nem kényszeríti, nemcsak az egyedeket, hanem a kormányzatokat is.

Hont Ferenc az idén ismét három olyan egyfelvonásost írt ki amely visszhangjában, sikerében a színpad leegyszerűsített ábrázolóeszközei mellett is, megrázónak bizonyult. A XVI. század névtelen szerzőjétől adja elő A három körösztény leant, amely eleven példázata a pogány zsarnokság elleni küzdelemnek. Múltatatóul pihentetőül közepére állszette a XVIII. század névtelen szerzőjének Kocsonya Mihály házassága című darabját. Műsorát egy eddig alig ismert Madách darabbal fejezi be, amit színpadon soha elő nem ad-

tak. A darab a Bach korszakot csufolja „arisztofaneszi“ modorban. Tartalma, kiszólásai, a német „civilizátor“nak magyar dolgokba való beavatkozása, az erőszak, az elnyomás, a széthúzásra uszítás, a nemzeti élet elevenébe való gázolása, az eredeti demokratikus közösségek szétdulására való törekvésnek olyan példatárát mutatja, hogy a hallgatóság minden szavát pontosan a maga nézetének érzi és ugyanolyan frenetikus tombolásban fejezi ki azonosulását, mint tavaly Csokonainál.

A darabokat és előadást a demokratikus sajtó oldalakon keresztül ismerteti és egyik igen neves kritikus a következő megjegyzéssel vezeti be: „Végignézttem Madách gyilkos szatirját a *Civilizátort*. A magyar munkaközösség lelkes kis színészcsapata adta elő az egyfelvonásos darabot, hevenyészet díszletek között, jelzett színpadon, frissen, közvetlenül, amnyi kedvvel és tehetséggel, hogy játékkuk egyszerre átcsapott a nézőtérre is. Felejthetetlen élmény volt. A terem levegője valóssággal felforrott s az izzó atmoszférában a közönség akarva-akaratlan együtt játszott a szereplőkkel, ami pedig a legritkább dolog. Színházban ilyet én még nem láttam a *Tempefői* emlékezetes bemutatója óta. Az arcok kipirultak, a szemek csillogtak, az emberek véresre tapolták tenyerüket s szinte minden második mondat után viharos helyeslésben törtek ki, mintha közéleti gyűlésen lettek volna. Mellettem egy komoly újság, komoly szerkesztője minduntalan felkiáltott a színpadra: Igaz, ugy van. S az alig kétszáz főnyi „hallgatóság“ magából kikelve tombolt. Tüntetett önmaga a saját magyarsága mellett. Mert lényegében erről van itt szó“. (Pap Gábor)

A SZINES FILM. Amint a hangos film mai formájához a kísérletezések igen hosszú sora vezetett, úgy többé-kevésbé sikertelen próbálkozások tömege előzi meg színes

filmjeinket is. Az első ilyenirányú kísérletek igen kezdetlegesek voltak s a filmkockák kézzel való átfestéséből álltak. A jól felszerelt amerikai laboratóriumokban azonban már folytak a kísérletek, hogy az így készült kezdetleges és tökéletlen színesfilmet mechanikus uton készített színes filmmel helyettesítsék. Ezeknek a kísérleteknek eredménye volt a kétszínű színes film, melyet olymódon nyertek, hogy a filmszalag mindkét felét más-más fényre érzékeny réteggel vonták be. Ezzel az eljárással készült Douglas Fairbanks híres filmje *A fekete kalóz*. Mint-hogy azonban a színskálának nem két, hanem három alapszíne van, ez az eljárás nem bizonyult kielégítőnek. Időközben Franciaországban is megindultak a kísérletek, de egészen más irányban. A Keller-Dorian félé egyébként igen gazdaságos eljárásnak lényege, hogy a felvevőgép lencséje elé háromszínű szűrőt alkalmazott. Az egymódon nyert képek rendes szintelen képek voltak s színeződésüket vetítéskor a vetítő lencséje elé tett hasonló szűrővel érték el. Természetesen a különböző színhatárok elmosódásának elkerülésére a filmkockát apró, négyzetcentiméterenként 1500, kis mezőcskére keltett felosztani. S mikor nagy nehézségek árán ezt a fáradtságos vésnői munkát sikerült elérni, a filmszalagot melegen átforgatni a véseteken, s az első ilyen eljárással készült filmet levetítették, kiderült, hogy csaknem használhatatlan. Mert jóllehet a filmet a Cote d'Azurön vették fel, ragyogó napsütésben, a vetítés a kétszeri szűrés következtében alkonyati és napfogyatkozással tájat mutatott.

Ma már több s egymással körülbelül egyenértékű színesítési eljárás van, ezek azonban annyira drágák, hogy egy film elkészítésének költségeit háromszorosára emelik. S ha az amerikai filmgyárak mégis készítenek színes filmeket, inkább tekintélyük és elsőbbségük megővéséért teszik.

A két legelterjedtebb eljárás az úgynevezett Technikolor és Kodachrom. A technikolor lényege, hogy a felvétel egyszerre két filmszalagra történik, melyek közül egyiknek mindkét fele különböző színekre érzékeny, míg a másiknak csak egyetlen fényérzékeny rétege van. Ily módon, speciális szimultán felvételekre alkalmas gépekkel mind a három alapszintet tartalmazó film készül, melyeket a felvételek megfelelően egyszerre vetítenek. A Kodachrom-eljárás nem ismeretlen a színes fényképeket készítő fényképészek előtt. A mozi számára azonban még nem sikerült rendes 35 mm-es filmszalagokat készíteni, csak kisebb formában (16 mm.) értek el si-

kert. Azonkívül az ezzel az eljárással készített filmeket nem lehet másolni, ami még nagyobb hátrány.

Legcsodálatosabb eredményeket egy harmadik, az u. n. Gesparkolor eljárással érték el. Csodálatos mély színeket ad ez az eljárás, amit különösen rajzfilmeknél alkalmaznak. Csodálatos, de nem természetes színeket. S ezt tekintetbe kell vennünk a színes filmeknél. A színes film csak abban az esetben lehet művészetté, ha megelőérszik a természet színeinek interpretálásával, mert ha másolni akarja azokat, ez olyan törekvés, mely mindig sajnálatja majd velünk a mai filmet, fekete szürke és fehér árnyalatainak végtelen sorával. (Garvaj Lajos)

V I L Á G S Z E M L E

Jelen beszámolómban azt hisszük, joggal vehetjük első tekintetűnket Spanyolországra, ahol — bár a frontokon „rossz időjárás“ van megint, a harcok még szünetelnek és Franco tábornok beigért offenzívájának csak kezdő kísérleteiről hallunk — a frontok mögött fontos események történnek. Köztársasági részről és a köztársaságiakkal rokonszenvező angol, amerikai és orosz sajtóban nagy felkelésekről irnak, amelyek állítólag Franco hadseregében és területén törtek ki (Ceutában, Pampelunában, Segoviában) és késleltették Franco tervezett offenzíváját. Mindebből Franco részéről csak annyit ismernek be, hogy a Spanyolországban harcoló olasz csapatok sok tisztjét spanyol legénység élére osztották be, míg ezek helyébe, más hírek szerint az olasz katonaság német tiszteteket kapott. Ami a spanyol eredetű tisztikart illeti, erről annyit tudhatunk biztosan, hogy Franco több főtisztje a köztársaságiakhoz pártolva, elárulta a készülő offenzíva első tervét, míg többeken az „öreg“ tiszték soraiból, akik Franco tábornok 1936. évi felkelésében is résztvettek, erős falangista hangulat vett erőt, közülük többeket be kellett börtönözni, sokat el kellett bocsátani és helyükbe ujonnan kiképzett és kinevezett tiszteteket állítani.

Mindezen híreknél is — amelyeknek valóságában sokan kételkedhetnek — jellemzőbb az angol jobboldali kormányssajtó, elsősorban a „Times“ és az általa képviselt konzervatív pénzkörök magatartásában bekövetkezett változás. Ez a sajtó és ezek a körök eddig tudvalevőleg Francónak kedveztek, abban a reményben, hogy Francónak olasz segítséggel és hatalmas technikai fölényével végül is sikerül megtörnie a köztársaságiak ellentállását és ehhez — a nevezett angol körök — készen állottak megadni a döntő pillanatban az utolsó segítő lökést: Franco hadviselő